

ممکن است به دلیل وجود ذخایر مازاد و استفاده بانک‌ها از این ذخایر، تأثیر مورد نظر بانک مرکزی را نداشته باشد، اما مجری سیاست پولی ممکن است از ابزارهای کمی کنترل مستقیم (تعیین سقف و حدود اعتبارات برای بانک‌ها) به منظور تأمین اهداف سیاست‌های پولی استفاده کند، در حالیکه این ابزارها برای کنترل اعتبارات صندوق‌های قرض الحسنه فاقد کاربرد است. حتی ممکن است این صندوق‌ها به دلیل خارج بودن از حیطه نظارتی و احساس آزادی عمل بیشتر، با کاهش نرخ ذخیره احتیاطی خود به قیمت افزایش منابع برای اعطای وام، با افزایش ریسک نقدینگی روبرو شده و در شرایط بحرانی به دام ورشکستگی بیفتند. بدین ترتیب، ملاحظه می‌شود که عامل (۲) اگرچه در اختیار مقام نظارتی است، تغییرات آن به دلیل وجود نهادهای خارج از نظارت و همچنین، به دلیل وجود عامل (۱) که آنهم در اختیار مقام نظارت کننده نیست، نمی‌تواند نتایج مورد انتظار را داشته باشد.

(۳) رابطه مستقیم و هم جهت بین نسبت اعتبارات W و نرخ سپرده قانونی و نرخ ذخایر احتیاطی بانک‌ها (۲) از نکات جالب توجه در رابطه شماره ۱۲ است. در حالیکه افزایش نسبت سپرده قانونی و به تبع آن، کاهش حجم اعتبارات و حجم نقدینگی یکی از ابزارهایی است که برای اجرای سیاست پولی انقباضی در دست بانک مرکزی است، استفاده از این ابزار در صورت حضور نهادهای پولی خارج از نظارت بانک مرکزی صرفاً موجب کاهش اعتبارات بانکی شده و اعتبارات و وام‌های نهادهای خارج از نظارت (در صورت ثابت بودن سایر شرایط) بدون تغییر مانده و در نتیجه، نسبت وام‌های این نهادها به اعتبارات بانکی افزایش می‌یابد و در واقع، فقط بخشی از نظام پولی و مالی تحت تأثیر قرار می‌گیرد و نه همه آن.

(۴) به عنوان آخرین نتیجه می‌توان گفت که شاید نگرانی مقامات پولی و اقتصادی کشور در خصوص فقدان نظارت بر تعاونی‌های اعتبار و صندوق‌های قرض الحسنه چندان بیجا نباشد.

$$W = a(1-q) \quad (5)$$

$$W = \frac{r}{1-a} \quad (12)$$

(۱) در هر دو رابطه بالا متغیر a وجود دارد و تغییرات W و W' (هر دو پارامتر، نسبت وام‌ها و اعتبارات در دو سناریوی مختلف را نشان داده و مفهومی یکسان دارند) رابطه مستقیم و هم جهتی با این متغیر دارند. روشن است که هر چه جذب وجوه و سپرده‌ها به سوی صندوق‌ها بیشتر شود، قدرت وام‌دهی آنها افزونتر می‌شود. اگر a و در واقع $(1-a)$ را نمادی از میزان استقبال جامعه از سیستم بانکی و معرف درجه اعتماد به این مجموعه در نظر بگیریم، می‌توان گفت که این عامل تا حدود بسیار زیادی در اختیار خود بانک‌ها بوده و مقام نظارتی چندان تأثیری بر آن نخواهد داشت.

(۲) در رابطه شماره ۵ عامل r و در رابطه شماره ۱۲ عامل q غایب هستند، علت هم به مفروضات مدل بر می‌گردد. متغیر اول (مجموع نرخ سپرده قانونی و نرخ ذخیره احتیاطی بانک‌ها) برای بانک‌ها و متغیر دوم (نرخ ذخیره احتیاطی صندوق‌های قرض الحسنه) برای صندوق‌ها عوامل محدود کننده قدرت وام‌دهی و خلق اعتبار آنها است. در سناریوی اول، چون سپرده‌گذاری اولیه و اعطای اعتبار از بانک‌ها شروع می‌شود، تغییرات r روی حجم اعتبارات بانکی اثر گذاشته و طبقاً در مرحله بعد، آن بخشی از این اعتبارات را که جذب صندوق‌ها شده و پایه‌ای برای وام‌دهی آنها می‌شود، متناسباً تحت تأثیر قرار می‌دهد و به همین جهت، W بدون تغییر باقی می‌ماند.

در سناریوی دوم، بر عکس چون سپرده‌گذاری اولیه در صندوق‌ها شده و آغازگر اعطای وام صندوق‌ها هستند، تغییرات q روی میزان وام‌های پرداختنی صندوق‌ها و به تناسب آن روی بخشی از وام‌ها که جذب بانک‌ها شده و منابع اعتباری آنها را تأمین می‌کند، مؤثر بوده و با وجود تغییرات حجم وام‌های صندوق‌ها و اعتبارات بانک‌ها نسبت آنها به یکدیگر بدون تغییر باقی می‌ماند. اگرچه استفاده از ابزار تغییر نرخ سپرده قانونی در زمان اجرای سیاست پولی انقباضی در پاره‌ای از اوقات

فقر و مشکل دریافت قرض الحسنه

پای صحبت کسانی که قرض الحسنه می‌دهند و کسانی که می‌گیرند

اشرف محمدنیا

صندوق‌های قرض الحسنه در کشور از تهران شروع شد و تعداد این صندوق‌ها به سرعت افزایش یافت و به ۲۰۰ صندوق در سراسر کشور رسید. پس از پیروزی انقلاب اسلامی هم سنت زیبای قرض الحسنه بیشتر مورد توجه نیکوکاران و افراد خیر

پرداخت وام به صورت «قرض الحسنه» یکی از سنت‌های نیکو و روش‌های کارآمد در جامعه اسلامی است که از دیرباز در کشور ما مورد توجه قرار داشته است و ردیابی این سنت در تاریخ معاصر نشان می‌دهد که از سی و دو سال پیش فعالیت

○ قرض الحسنه پرداختی بانک‌ها یا صندوق‌های قرض الحسنه، به مثابه داروی مسکنی است که موقتاً مشکل افراد را حل می‌کند.

در زمینه ثبت نام فرزندان خودشان هم دچار مشکل هستند و لذا بانک‌ها نمی‌توانند پاسخگوی تمام متقاضیان وام باشند.

وی می‌افزاید: متأسفانه، نگرش فعلی جامعه نسبت به قرض الحسنه هم چندان محکم و استوار نیست، به طوریکه هر وقت از قرض الحسنه صحبت می‌شود، فوراً گرفتن وام به ذهنمان خطور می‌کند.

وی در ادامه سخنانش، پرداخت قرض الحسنه به نیازمندان را راه حل واقعی مشکلات مردم در جامعه ندانست و افزود: پرداخت‌های قرض الحسنه بانک‌ها یا صندوق‌های قرض الحسنه به مثابه داروی مسکنی است که موقتاً مشکل افراد را حل می‌کند، اما مجدداً مشکلات از جای دیگر بروز می‌کنند. پس باید فکر اساسی کرد و اقتصاد یک ملت را به حال تعادل در آورد و هزینه‌ها و درآمدها را متعادل کرد تا فرد بتواند نیازهایش را خودش رفع کند، وگرنه پرداخت تنها قرض الحسنه چاره کار نیست.

مسئول اعتبارات یک شعبه بانک دیگر در همین مورد می‌گوید: روزانه ما با تعداد بسیار زیادی از مردمی روبه‌رو هستیم که با مشکلات مختلفی دست به گریبان هستند و درخواست قرض الحسنه می‌نمایند، اما آنچه مسلم است، بانک‌ها از جهت اعطای تسهیلات از محل سپرده‌های قرض الحسنه با محدودیت‌هایی روبه‌رو هستند و نمی‌توانند از آن حد تعیین شده فراتر روند، چنانکه بر اساس مقررات بانک‌ها تنها می‌توانند حداکثر ۱۰ درصد از کل تسهیلات اعطایی سالانه خود را در قالب قرض الحسنه وام بدهند، و آن هم به شرطی صورت می‌گیرد که حجم ریالی این ۱۰ درصد از مانده حساب‌های قرض الحسنه موجود بیش‌تر نباشد. علاوه بر این، طبق قانون عملیات بانکی و جدول مجاز قانونی و اختیارات مربوط به آن، ۳۰ درصد از مجموعه قرض الحسنه‌های جمع‌آوری شده به عنوان سپرده قانونی از سوی بانک مرکزی جذب می‌شود. وی اضافه کرد: با این مقررات و با توجه به محدودیت بودجه، مسلماً بانک‌ها نمی‌توانند پاسخگوی همه متقاضیان وام باشند.

صندوق‌های قرض الحسنه و اعطای وام به نیازمندان

و اما از بانک‌ها که بگذریم، نوبت به صندوق‌های قرض الحسنه می‌رسد. صندوق‌های قرض الحسنه از عناصر بازار غیرمتشکل پول و سرمایه‌اند که اعتبارهای مصرفی را به صورت قرض الحسنه در اختیار متقاضیان قرار می‌دهند. شاید در سی و دو سال پیش که اولین صندوق‌های قرض الحسنه در کشور ایجاد شدند، کسی گمان نمی‌کرد که دامنه فعالیت این صندوق‌ها بدین شکل گسترش یابد و تعداد آنها به رقم ۳۰۰۰ صندوق در کشور برسد، اما نگاهی به پیشینه و روند تکاملی این صندوق‌ها نشان می‌دهد که دامنه فعالیت این صندوق‌ها بسیار وسیع است و روز به روز هم گسترش یافته است. این صندوق‌ها به پرداخت انواع مختلفی از وام‌ها مشغولند و گستره‌ای از نیازهای مردم در امور ازدواج، کشاورزی، دامداری، ساخت و تعمیر ساختمان، ایجاد مراکز فرهنگی، کلوب‌های ورزشی،

قرار گرفت و به مرور بر تعداد این صندوق‌ها افزوده شد، به طوریکه هم اکنون تعداد صندوق‌های قرض الحسنه را تا ۳۰۰۰ صندوق هم شمارش یا برآورد کرده‌اند.

البته توجه به سنت قرض الحسنه با هدف رفع نیازهای فوری افراد کم درآمد و نیازمند جامعه و جلوگیری از گسترش ربا و نزول خواری، فقط به ایجاد و گسترش صندوق‌های قرض الحسنه خلاصه نشد، بلکه پس از پیروزی انقلاب اسلامی و دولتی شدن بانک‌ها و حذف عملیات ربوی در آنها، قانون عملیات بانکی بدون ربا هم به میدان آمد و مطابق ماده ۱۵ فصل سوم آیین‌نامه اجرایی عملیات بانکی بدون ربا، بانک‌ها ملزم به جذب منابع برای پرداخت قرض الحسنه شدند.

اما اینکه بانک‌ها و صندوق‌های قرض الحسنه - و اخیراً هم شرکت‌های تعاونی اعتبار - تا چه اندازه توانسته‌اند در راه این هدف گام بردارند، موضوع گزارشی است که از نظر شما می‌گذرد.

همه به دنبال وام

چهره غمگین جوان توجه هر بیننده‌ای را به خود جلب می‌کند. دست‌هایش را به هم می‌مالد، سر خود را پایین انداخته و در کنار مسئول شعبه برای چندمین بار راجع به چگونگی و شرایط گرفتن قرض الحسنه ازدواج سوال می‌کند. گویا خود او هم می‌داند که تعداد جوانان متقاضی وام ازدواج کم نیستند...

زنی به همراه کودک خردسالش در مقابل باجه قرار می‌گیرد و با شرمندگی سوال می‌کند: آقا ببخشید، آیا می‌توانم مبلغی وام بابت اجاره خانه بگیرم؟ تحول‌لدار با سر به سوی مسئول شعبه اشاره می‌کند و می‌گوید: بفرمایید پیش آقای ... مسئول شعبه. ایشان شما را راهنمایی می‌کنند. زن در حالیکه نور آمیدی در چشمانش برق می‌زند، به سوی میز مسئول شعبه به راه می‌افتد و...

پیرمردی عصا زنان وارد بانک می‌شود و مستقیماً سراغ مسئول بخش اعتبارات را می‌گیرد، و وقتی به میز مسئول اعتبارات شعبه می‌رسد، با نگاهی مملو از درد و رنج و بدبختی می‌گوید: آقا ببخشید، همسر در بیمارستان بستری است و برای عمل جراحی او مبلغ ... پول خواسته‌اند. آیا می‌توانم وام درمان بگیرم؟

اما پاسخ مسئول شعبه به اکثر مراجعه‌کنندگان فقط یک جمله است: متأسفانه، اعتبار نداریم!

حال، به سراغ یکی از مسوولان شعبه یکی از بانک‌ها می‌رویم و در خصوص علت عدم پرداخت قرض الحسنه به مشتریان می‌پرسیم. وی می‌گوید: با توجه به روند رو به رشد جمعیت و نیازهای نامحدود انسان‌ها، و از طرفی، با نظر به اینکه اکثر مردم در زیر خط فقر بسر می‌برند، طبیعی است که در شرایط فعلی نه تنها بانک‌ها، بلکه اشخاص حقیقی و حقوقی دیگر هم نمی‌توانند پاسخگوی نیازهای ضروری مردم باشند. اگر تا دیروز نیاز ما فقط به آب و نان و مسکن خلاصه می‌شد، امروزه با توجه به وسعت نیازها و احتیاجات ضروری، مردم حتی

○ درست است که دریافت قرض الحسنه از طریق صندوق‌های قرض الحسنه سهل‌تر از بانک‌هاست، اما مبلغ وام اعطایی آنها نمی‌تواند پاسخگوی نیاز افراد باشد.

○ با توجه به روند رو به رشد جمعیت و نیازهای نامحدود و فزاینده آنها، طبیعی است که نه تنها بانک‌ها، بلکه اشخاص حقیقی و حقوقی دیگر هم نمی‌توانند پاسخگوی نیازهای ضروری مردم باشند.

اعطای وام برای حمایت از مؤلفان و محققان، ازدواج، بیماری و پرداخت بدهی به بانک رسانده و اخیراً نیز در سطح وسیع تر جوانانی را که قصد برگزاری مراسم جشن عروسی دارند، در زمینه های مختلف یاری می دهد.

آقای گلشن، بنیانگذار و مدیر عامل صندوق قرض الحسنه سیدالشهدا (ع) هدف از ایجاد این صندوق را دستگیری از نیازمندان و محرومان و جلوگیری از سوق یافتن افراد نیازمند به سمت رباخواران توصیف کرده و با اشاره به گرفتاری ها و مشکلات افراد جامعه، می گوید: در حال حاضر، با توجه به مشکلات اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی، نیازهای افراد در حال گسترش است و این خود بر توان موسسات خیریه تأثیر گذاشته و از توان پاسخگویی به متقاضیان می کاهد. لذا با توجه به فراوانی نیازها و کثرت گرفتاری ها، تمام توان خود را در جهت کمک به افراد نیازمند بکار بسته ایم، اما با توجه به انبوه مشکلات جوانان، در حال حاضر بیشتر هم و غم خود را به این امر معطوف کرده ایم.

خانم گلشن، از اعضای هیأت امنای این صندوق نیز با اشاره به افراد نیازمندی که روزانه برای حل مشکلات خود به این صندوق مراجعه می کنند، توان صندوق های قرض الحسنه را در برابر شمار زیاد مراجعه کنندگان محدود دانست و اضافه کرد: متأسفانه، در حال حاضر، به سنت قرض الحسنه به عنوان یک سنت پسندیده و خیرخواهانه کمتر توجه می شود. از سوی دیگر، با تسلیفات زیادی که بانک ها برای جذب سپرده های قرض الحسنه بکار می گیرند، بخش اعظم این گونه سرمایه ها به سوی بانک ها سرازیر می شود، لذا گرایش افراد برای سپرده گذاری در صندوق ها کمتر است، این در حالی است که مراجعه کنندگان این صندوق ها روز به روز بیشتر می شوند و واقعاً توان پاسخگویی به همه آنها نیست. وی اضافه کرد: افراد نیازمند در جامعه زیاد هستند، پس باید دولت فکر اساسی برای حل این مشکلات بکند.

ختم کلام

در هر حال، قرض الحسنه به عنوان یکی از رفتارهای خوب و پسندیده جایگاه ویژه ای در کشور دارد و مخصوصاً در این زمان و در این شرایط، ضرورت ایجاد و فعالیت این صندوق ها در جامعه انکارناپذیر است، اما آنچه مسلم است، این است که وجود و فعالیت این صندوق ها باید در حدود و در چارچوب بازار پولی کوتاه مدت باشد و کانون نظارتی مشخصی هم برای آنان در نظر گرفته شود تا ضمن یاری دادن به صندوق ها، بر چگونگی عملکرد آنها نظارت داشته باشد و از تخلفات احتمالی برخی از صندوق های قرض الحسنه یا شرکت های تعاونی اعتبار جلوگیری کند و نگذارد که برخی افراد سودجو از عنوان مقدس قرض الحسنه سوء استفاده کنند و به غارت و چپاول پس اندازهای کوچک مردم بپردازند.

از طرف دیگر، دولتمردان کشور هم باید برای حل مشکلات اقتصادی کشور چاره های بیندیشند و با اتخاذ سیاست های مناسب و با کاربرد ابزارهای گوناگون، شرایط پویایی اقتصاد و تأمین رفاه عمومی را فراهم آورند.

درمانی، تحصیل و... را پوشش می دهند و اگر در چارچوب خود حرکت کنند و دست به اعمال خلاف قانون و خلاف منطق وجودی خود نزنند، مسلماً نقش موثری را در جامعه ایفا خواهند کرد.

اینک به سراغ عده ای از وام گیرندگان این صندوق ها می رویم و نظر آنها را در همین ارتباط جویا می شویم. رضا صلاحی، کارمند یک سازمان دولتی به مشکلات حقوق بگیران و درآمد پایین کارمندان اشاره می کند و با توضیح این مطلب که برای گذران مخارج زندگی شغل دوم نیز دارد، می افزاید: با وجود تمام دوندگی و تلاش هایم برای گذران زندگی، در بسیاری از موارد، قادر به پاسخگویی به هزینه سرسام آور فعلی نیستم و لذا در مواقعی ناچارم که وامی را از طریق صندوق های قرض الحسنه دریافت کنم. وی می افزاید: درست است که دریافت قرض الحسنه از طریق این صندوق ها سهل تر از بانک ها است، اما مبلغ وام های اعطایی اصلاً متناسب با میزان تورم در جامعه نیست و مبلغ پایین آن ها نمی تواند پاسخگوی نیاز افراد باشد.

پریوش معصومی، دانشجوی کارشناسی ارشد که چندین مرتبه هم از طریق صندوق های قرض الحسنه وام دریافت کرده است، در مورد این صندوق ها می گوید: تاکنون، چندین مرتبه از طریق صندوق قرض الحسنه توانسته ام وام هایی را برای تحصیل دریافت کنم، اما به هر حال، گرفتن این وام ها هم روال خاص خود را دارد. یکی از این موارد، مربوط به معرف مورد تأیید صندوق است و در صوت موافقت او، وام تعلق می گیرد. مساله بعدی، مبلغ این وام ها است که ناچیز است. همچنین، مبلغ اقساط بعضی از این صندوق ها بسیار بالا است و با توجه به اینکه این وام ها را اکثراً افراد کم درآمد دریافت می کنند، مسلماً پرداخت این اقساط برای آنها مشکل است.

خانم شراره کلامی هم خانم خانه داری است که برای دریافت وام به یکی از صندوق های قرض الحسنه مراجعه کرده و از پایین بودن میزان وام این صندوق گله می کند. وی می افزاید: یکی دیگر از مشکلات دریافت وام از این صندوق ها، این است که فرد حتماً باید چک ارائه دهد، در حالیکه ممکن است همه متقاضیان نتوانند چک ارائه کنند و بهتر بود که سفته را نیز قبول می کردند. وی اضافه می کند: از همه مهم تر اینکه، برای دریافت این وام ها گاه زمانی طولانی نوبت بندی می کنند و برای کسی که نیازمند است، این زمان بسیار طولانی است.

حال به سراغ مسوول یکی از صندوق های فعال در سطح کشور می رویم و در ارتباط با فعالیت های صندوق های قرض الحسنه نظر یکی دو تن از مسوولان را جویا می شویم.

صندوق قرض الحسنه سیدالشهدا (ع) با بیش از بیست سال سابقه و با سرمایه اولیه ۵۰ میلیون ریال، سال ها است که با هدف خدمت به مردم و کمک به نیازمندان کار می کند و از بدو تأسیس، صندوق هایی را نیز در مناطق محروم کشور از قبیل افسریه تهران، زاهدان، یزد، اراک، قرچک ورامین، حصارک، کرج، مشهد، اصفهان و کرمان تأسیس کرده و فعالیت های متعددی را در قالب ایجاد مراکز فرهنگی، کلوب های ورزشی،

نقش مفید صندوق های قرض الحسنه یا شرکت های تعاونی اعتبار غیر قابل انکار است، به شرط آنکه در چارچوب های قانونی خود حرکت کنند و بر عملکرد آنها نظارت ششود و از سوء استفاده ها و اعمال خلاف جلوگیری به عمل آید.